

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Τσετσενία: Οι ληστές και οι βαρόνοι του πετρελαίου

Τον Ιανουάριο του 1999, όταν ξεκίνησε η δεύτερη πολεμική εκστρατεία των Ρώσων εναντίον της Τσετσενίας, ο Μπεσλάν Αλμπουκάροφ έκλεισε με σανίδες τις πόρτες και τα παράθυρα του μπακάλικού του στο Γκρόζνι, που είχε ήδη ληηλατηθεί και καταστραφεί από τους Ρώσους στον πρώτο πόλεμο (1994-96), και μαζί με τη γυναίκα του και τις δύο μικρές κόρες του, διέφυγε στη γειτονική Ινγκουσετία, η οποία βρίσκεται στον βόρειο Καύκασο. Εκεί, βρήκαν καταφύγιο κοντά στην πόλη Ναζράν στις εγκαταστάσεις ενός πρώην κολχόζ. Πριν από την πτώση του Κομμουνισμού, στη φάρμα αυτή εκτρέφονταν 1.000 γουρουνία και 500 πρόβατα. Σήμερα, 2.000 άνθρωποι, όλοι τους πρόσφυγες από την Τσετσενία, προσπαθούν να τα φέρουν βόλτα μέσα στους στάβλους.

«Αυτός είναι ο τρίτος χειμώνας που θα περάσουμε εδώ, είμαστε απελπισμένοι», μου λέει ο κοντός και ταλαιπωρημένος Τσετσένος, καθώς περπατάμε στη σκονισμένη αυλή. Ο δυνατός αέρας παρασύρει διάφορα σκουπίδια, ενώ από παντού έρχεται μια έντονη μυρωδιά από περιττώματα. Στο κέντρο της αυλής υπάρχει ένα ασάλινο άγαλμα από την κομμουνιστική εποχή που δείχνει έναν αγρότη με τσόχινο καυκασιανό καπέλο να σφίγγει το χέρι ενός αγρονόμου. «Το σύμβολο της κομμουνιστικής φιλίας των λαών, όπως την έβλεπαν οι Ρώσοι», παρατηρεί ο σαραντατριάχρονος Αλμπουκάροφ, κα-

ταβάλλοντας προσπάθεια να γελάσει. Ο συνολικός αριθμός των Τσετσένων προσφύγων εδώ στην Ινγκουσετία υπολογίζεται σε 200.000. Όλοι τους είναι πολίτες που προσπάθησαν να γλιτώσουν από τις ωμότητες τόσο των Ρώσων όσο και των ανταρτών. Πολλοί ζουν σε σκηνές, ενώ άλλοι σε άθλια μέρη σαν και αυτό το κολχόζ. Ο Ανώτατος Αρμοστής των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες αποκαλεί χάριν ευφημισμού τα στρατόπεδα αυτά «πρόχειρους καταυλισμούς».

Κάτω από το κομμουνιστικό μνημείο, μια μεγάλη πράσινη σκηνή στεγάζει πρόχειρα το αυτοσχέδιο σχολείο του καταυλισμού. Ξύλινοι πάγκοι και τραπέζια έχουν τοποθετηθεί μπροστά από ένα μαυροπίνακα. «Φτιάχτηκα από μια πολωνική ανθρωπιστική οργάνωση», λέει ο Αλμπουκάροφ. «Εδώ, θα πάνε σχολείο τα παιδιά μας, αλλά, για την ώρα, δεν υπάρχουν διαθέσιμα χρήματα για δασκάλους. Ή, τουλάχιστον, έτσι μας λένε». Εν τω μεταξύ, τα παιδιά του κολχόζ παίζουν κρυφτό ανάμεσα στα ερειπωμένα κτίρια από γυμνό μπετόν. Ο Αλμπουκάροφ κάνει νόημα στην όμορφη κόρη του που τη λένε Μιλόνα και είναι 10 χρονών. Το κορίτσι είναι πιο εξοικειωμένο με τον καταυλισμό απ' ό,τι ο πατέρας του, γιατί είχε έρθει εδώ με τη μητέρα της και στον πρώτο πόλεμο. Το σπίτι τους στο Γκρόζνι μόλις που το θυμάται. «Όλοι μου οι φίλοι είναι από εδώ», λέει η Μιλόνα.

Μπαίνουμε σε έναν από τους μακρόστενους στάβλους όπου μένει ο Αλμπουκάροφ και η οικογένειά του. Ο κεντρικός διάδρομος έχει στις δύο πλευρές του χοιροστάσια που χωρίζονται μεταξύ τους με σιδεριές. Οι ένοικοι των στάβλων, έχουν κατασκευάσει αυτοσχέδιους τοίχους με τάβλες και χαρτόνια για να εξασφαλίσουν λίγη απομόνωση και ησυχία. Προτού μπει στο «διαμέρισμά» του που βρίσκεται στη μέση του διαδρόμου, ο Αλμπουκάροφ βγάζει τα παπούτσια του. Μέσα στις άθλιες αυτές συνθήκες, η απλή αυτή κίνηση, η τόσο συνηθισμένη στις μουσουλμανικές χώρες, δείχνει αξιο-

πρέπεια και με υποχρεώνει να κάνω το ίδιο. Το τσιμεντένιο πάτωμα του χοιροστασίου είναι στρωμένο με χαλιά και μια κουρτίνα χωρίζει το σανιδένιο κρεβάτι των γονέων από εκείνο των παιδιών. Η γυναίκα του Αλμπουκάροφ δεν είναι μέσα. «Μάλλον έχει πάει να φέρει νερό», λέει ο άντρας της.

Πάνω στο τραπέζι υπάρχει μια λάμπα κηροζίνης, μια γαζιέρα και μια τσαγιέρα. «Ηλεκτρικό έχουμε πολύ σπάνια. Τουλάχιστον, δεν είμαστε στο δρόμο». Το αυτοσχέδιο δωμάτιο δεν έχει ντους ή νεροχύτη. Οι πρόσφυγες μοιράζονται κάτι πρωτόγονες τουαλέτες πίσω από τους στάβλους. «Το χειμώνα, είναι πολύ δύσκολο να περιμένεις μέσα στο κρύο για να πας στην τουαλέτα. Μερικές φορές ξεσπούν καυγάδες για το ποιος θα πάει πρώτος», λέει ο Αλμπουκάροφ. Πόσο καιρό νομίζει ότι θα μείνουν εδώ; Σκέφτεται για λίγο και απαντά, «Μέχρι που να γίνει ειρήνη». Και τότε θα γίνει αυτό; Τούτη τη φορά, απαντά χωρίς χρονοτριβή. «Όταν και ο τελευταίος Ρώσος φύγει από τη χώρα μας». Γιατί, αλήθεια, γίνεται ο πόλεμος αυτός; Ο Αλμπουκάροφ σκέφτεται για λίγο, ανασηκώνει τους ώμους του και λέει κουνώντας το κεφάλι του, «Δεν ξέρω, αλλά όλοι λένε ότι γίνεται για τα λεφτά».

* * *

Το φθινόπωρο του 1991, ο Ντζοκάρ Ντουντάεφ, ένας στρατηγός του πρώην σοβιετικού στρατού, κήρυξε την ανεξαρτησία της μικρής δημοκρατίας της Τσετσενίας. Την εποχή εκείνη, η σοβιετική ηγεσία είχε πιο επείγοντα ζητήματα για να ασχοληθεί και δεν έδωσε μεγάλη σημασία. Ο Γενικός Γραμματέας Μιχαήλ Γκορμπατσώφ μόλις είχε καταφέρει να γλιτώσει από το πραξικόπημα που επιχείρησαν να κάνουν οι σκληροπυρηνικοί κομμουνιστές, με τη βοήθεια του Ρώσου προέδρου Μπόρις Γέλτσιν, ο οποίος μετά προκάλεσε τον Γκορμπατσώφ σε μια άγρια μάχη δυνάμεων. Ο Γέλτσιν είχε τη γνώμη ότι η

Σοβιετική Ένωση έπρεπε να αυτοδιαλυθεί και η Ρωσία να αποκτήσει την ανεξαρτησία της. «Να ανεξαρτητοποιηθούμε όσο γίνεται περισσότερο», δήλωνε, το 1991, ο Γέλτσιν σε κάθε γωνιά της Ρωσίας. Πολλοί ήταν τότε εκείνοι που πήραν τα λόγια του τοις μετρητοίς. Ανάμεσά τους και οι Τσετσένοι που σε μια προσπάθεια να μιμηθούν το παράδειγμα των σοβιετικών δημοκρατιών, ζήτησαν να ανεξαρτητοποιηθούν.

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, οι Τσετσένοι ηγέτες διαπραγματεύτηκαν την ολοκληρωτική αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων από τη χώρα τους. Μέχρι το καλοκαίρι του 1992 δεν υπήρχε ούτε ένας Ρώσος στρατιώτης στο έδαφος της Τσετσενίας. Πουθενά αλλού στην πρώην σοβιετική αυτοκρατορία, ούτε καν στην Ανατολική Γερμανία, δεν αποσύρθηκαν τα ρωσικά στρατεύματα τόσο γρήγορα όσο από την Τσετσενία. Ωστόσο, η Μόσχα επρόκειτο να αναθεωρήσει την απόφαση αυτή πολύ γρήγορα. Η επίδειξη ανοχής έναντι των Τσετσένων ήταν ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο προηγούμενο για τις, κατά βάση, μουσουλμανικές ορεινές χώρες του Βόρειου Καυκάσου –την Ινγκουσετία, το Νταγκεστάν, την Τσερκεξία και την Καμπαρντινο-Μπαλκαρία–, οι οποίες θα μπορούσαν να ακολουθήσουν το παράδειγμα της Τσετσενίας. Οι ισχυροί άντρες του περιβάλλοντος του Προέδρου Γέλτσιν, οι οποίοι είχαν συγχωρεθεί δημόσια από τον Πατριάρχη, της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τον όρκο πίστης που είχαν δώσει στο καθεστώς, δεν έβλεπαν με καλό μάτι μια ενδεχόμενη εξάπλωση του Ισλάμ στη νότια πλευρά της χώρας. Επιπλέον, ο Τσετσένος πρόεδρος Ντουντάεφ, αναλαμβάνοντας τα καθήκοντά του, είχε ορκιστεί στο κοράνι και όχι στο ευαγγέλιο.

Όλα αυτά εξηγούν εν μέρει τα κίνητρα της ρωσικής επίθεσης στην Τσετσενία, το Νοέμβριο του 1994. Ωστόσο, εξίσου σημαντικός λόγος είναι και η θέση της χώρας στο νέο Μεγάλο Παιχνίδι. Λίγες εβδομάδες πριν από την εισβολή, το Αζερ-

μπαϊτζάν είχε συνυπογράψει με τις πολυεθνικές πετρελαϊκές εταιρείες το «Συμβόλαιο του Αιώνα». Σε περίπτωση όμως, που για οποιονδήποτε λόγο, ο αγωγός του Τσεϊχάν δεν κατασκευαστεί, το πετρέλαιο του Αζερμπαϊτζάν θα συνεχίσει να εξάγεται, αναγκαστικά, μέσα από τον ήδη υπάρχοντα αγωγό, από το ρωσικό λιμάνι του Νοβοροσίσκ στη Μαύρη Θάλασσα. Μόνο που ο αγωγός περνάει μέσα από την Τσετσενία και τις υπόλοιπες ορεινές δημοκρατίες του Βόρειου Καυκάσου. Αν η Ρωσία ήθελε να επωφεληθεί από τη ραγδαία ανάπτυξη της πετρελαϊκής βιομηχανίας του Μπακού, και να χρησιμοποιήσει τη μοναδική οδό εξαγωγής του μαύρου χρυσού ως ισχυρό μοχλό πίεσης έναντι του Αζερμπαϊτζάν, έπρεπε να αποκτήσει τον έλεγχο της Τσετσενίας.

Εκτός από τη σπουδαία γεωγραφική θέση της, η Τσετσενία διαθέτει και σημαντικά κοιτάσματα πετρελαίου, τα οποία ανακαλύφθηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα. Το Γκρόζνι ήταν το πιο σημαντικό πετρελαϊκό κέντρο της ρωσικής αυτοκρατορίας μετά το Μπακού. Το 1980, εξορύχτηκαν 7,4 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου από περισσότερες από 1.500 πετρελαιοπηγές της χώρας. Όμως, το Γκρόζνι ήταν ακόμα πιο σημαντικό ως κέντρο διύλισης και επεξεργασίας του πετρελαίου, με 18.000 εργαζόμενους που απασχολούνταν στα τρία γιγάντια διυλιστήρια της πόλης, συνολικής δυναμικότητας, ως το 1991, 17 εκατομμυρίων τόνων το χρόνο.¹ Η πρωτεύουσα της Τσετσενίας ήταν το κέντρο ενός τεράστιου δικτύου αγωγών που συνέδεαν τη Σιβηρία, το Καζαχστάν και το Νοβοροσίσκ με τον αγωγό της Κασπίας, ο οποίος ένωνε το Γκρόζνι με το Μπακού. Η σοβιετική ηγεσία, μάλιστα, ακολουθούσε μια πολιτική μείωσης της πετρελαϊκής παραγωγής του Αζερμπαϊτζάν, με αποτέλεσμα το τελευταίο να εισάγει πετρέλαιο από τη Δυτική Σιβηρία μέσω του Γκρόζνι.

Παρά τον επίσημο αποκλεισμό της Τσετσενίας μετά την κατάληψη της εξουσίας από τον Ντουντάεφ, το 1991, οι Ρώ-

σοι συνέχισαν να εφοδιάζουν τα διυλιστήρια του Γκρόζνι με εκατομμύρια τόνους πετρελαίου. Τα εισοδήματα από το πετρέλαιο αντιστοιχούσαν στα 2/3 των συνολικών εισοδημάτων της χώρας και μόνο το 1993 ανέρχονταν γύρω στα 800 με 900 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο. Η διαφθορά και η μαύρη αγορά άνθισαν στην Τσετσενία, επιτρέποντας στη ρωσική μαφία να διεισδύσει στη βιομηχανία του πετρελαίου. Το καθεστώς αναρχίας και ανομίας, που επικρατούσε στη χώρα στη διάρκεια της διακυβέρνησής της από τον Ντουντάεφ, οδήγησε στην πλήρη κατάρρευση του συστήματος εκμετάλλευσης του πετρελαίου. Όποιος είχε πρόσβαση στους αγωγούς, έκλεβε πετρέλαιο, ενώ τα διευθυντικά στελέχη των διυλιστηρίων πωλούσαν τεράστιες ποσότητες στη μαύρη αγορά. Την εποχή εκείνη, η Μόσχα έχασε εντελώς την υπομονή της με την Τσετσενία και, το 1994, τα ρωσικά στρατεύματα εισέβαλαν στη χώρα.

Ο Ρώσος στρατηγός Αλεξάντερ Λέμπεντ, ο οποίος τότε ήταν μέλος του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, υπαινιχθηκε επανειλημμένα τους λόγους για τους οποίους η Μόσχα επιτέθηκε στην Τσετσενία. Με την αρμοδιότητα του ειδικού απεσταλμένου του Κρεμλίνου που είχε διαπραγματευτεί με τους Τσετσένους ηγέτες την αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων από τη χώρα μετά τον πρώτο πόλεμο, ο Λέμπεντ κατηγορήσε διάφορους ισχυρούς οικονομικούς κύκλους της χώρας του για άσκηση πιέσεων στον πρόεδρο Γέλτσιν να εισβάλει στην Τσετσενία. Δυστυχώς, ο Λέμπεντ σκοτώθηκε μυστηριωδώς, όταν το ελικόπτερο στο οποίο επέβαινε συνετρίβη στη Σιβηρία, τον Απρίλιο του 2002.

Ο «μικρός νικηφόρος πόλεμος» που ο Γέλτσιν είχε υποσχεθεί στον ρωσικό λαό, το 1994, μετατράπηκε σε λουτρό αίματος που κόστισε 60.000 νεκρούς, μεταξύ των οποίων υπήρχαν 50.000 Τσετσένοι πολίτες, περισσότεροι από 6.000 Ρώσοι στρατιώτες, καθώς και ο ίδιος ο πρόεδρος Ντουντάεφ, ο οποίος διαμελίστηκε από μία ρωσική ρουκέτα που προσελκύθηκε

από τα ηλεκτρονικά σήματα του δορυφορικού τηλεφώνου του. Έχοντας μετατρέψει τον Ντουντάεφ σε μάρτυρα και αντιμετώπιζοντας τη διογκούμενη αντίδραση του ρωσικού λαού, το Κρεμλίνο κάλεσε τους αντάρτες σε κατάπαυση του πυρός. Όμως, παρά την αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων από την Τσετσενία, η στρατιωτική ελίτ δεν αποδέχτηκε ποτέ την ήττα της και διψούσε για εκδίκηση.

Η ευκαιρία της δόθηκε το φθινόπωρο του 1999, όταν οι Τσετσένοι αντάρτες επιτέθηκαν σε χωριά του γειτονικού Νταγκεστάν, και η ίδια η Μόσχα συγκλονίστηκε από μια σειρά εκρήξεων που στοίχισαν τη ζωή σε εκατοντάδες ανθρώπους. Αν και οι συνθήκες υπό τις οποίες εξερράγησαν οι βόμβες παραμένουν αδιευκρίνιστες ακόμα και σήμερα, η ρωσική κυβέρνηση υπέδειξε αμέσως ως βασικούς ύποπτους τους Τσετσένους τρομοκράτες. Ο πρόεδρος Γέλτσιν αποφάσισε, με την παρότρυνση του πρωθυπουργού και διαδόχου του, Βλαντιμίρ Πούτιν, να αναλάβει μια δεύτερη πολεμική επιχείρηση εναντίον της Τσετσενίας. Ο ρωσικός στρατός βομβάρδισε ανηλεώς το Γκρόζνι, την πόλη που είχαν χτίσει οι ίδιοι οι Ρώσοι το 1818, σκοτώνοντας δεκάδες χιλιάδες αθώων πολιτών. Η τσετσενική ηγεσία, υπό τον σχετικά μετριοπαθή πρόεδρο της χώρας Ασλάν Μασχάντοφ, κατέφυγε στα βουνά ξεκινώντας αντάρτικο ενάντια στους Ρώσους κατακτητές. Στις αρχές του 2001, το Κρεμλίνο ανακοίνωσε επίσημα ότι «επικρατεί ειρήνη» στην περιοχή και ότι οι κάτοικοι μπορούν να επιστρέψουν στα σπίτια τους. Όμως, κανένας δεν φαίνεται να παίρνει στα σοβαρά τις εξαγγελίες της Μόσχας.

«Ποια ειρήνη;» ο Ρουσλάν βάζει τα γέλια. «Η ειρήνη που επικρατεί στη χώρα είναι η ειρήνη των Ρώσων», λέει ο Τσετσένος, χτενίζοντας με τα χέρια τα πυκνά μαύρα μαλλιά του. Αν δεν είχε ξυρίσει τα γένια του, ο γεροδεμένος αυτός τρια-

ντάχρονος άντρας με τα διαπεραστικά καστανοπράσινα μάτια δεν θα διέφερε και πολύ από τις φωτογραφίες των καταζητούμενων Τσετσένων που υπάρχουν στα αρχεία των σεσημασμένων εγκληματιών, τα οποία έχει στη διάθεσή του κάθε σημείο ελέγχου της ρωσικής αστυνομίας στον Καύκασο.

Ο Ρουσλάν δεν είναι ούτε αντάρτης ούτε πρόσφυγας. Μη έχοντας ζήσει ποτέ σε στρατόπεδο, μετακόμισε με τους δικούς του στη Ναζράν, το 1994. Την εποχή εκείνη, οι Ινγκουσέτιοι υποδέχτηκαν τους Τσετσένους με καλοσύνη. Οι δύο λαοί μιλούν γλώσσες με πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Οι Ιγκουσέτιοι, όμως, θεωρούν ότι οι ανατολικοί φίλοι τους είναι λίγο ρομαντικοί θερμοκέφαλοι. Μόλις ο Ρουσλάν βρήκε δουλειά ως οδηγός σε μια διεθνή ανθρωπιστική οργάνωση, μετακόμισε με τη γυναίκα του και το παιδί του σε ένα σχετικά φθηνό διαμέρισμα στην πόλη. «Η Ναζράν είναι τώρα η πόλη μου», λέει ο Ρουσλάν που κατάγεται από το Γκρόζνι.

Διασχίζουμε την πόλη με το σαραβαλιασμένο Βόλγκα 3100 του Ρουσλάν. Στο πίσω μέρος του αυτοκινήτου κάθεται ο φίλος του, ο Αμερχάν, ένας μάλλον σιωπηλός Ιγκουσέτιος που έχει σηκώσει το γιακά του μαύρου δερμάτινου σακακιού του μέχρι τα αυτιά. Οι δυο άντρες θέλουν να μου δείξουν ένα μνημείο που βρίσκεται στα προάστια της Ναζράν. Είναι αργά το απόγευμα, και η κυκλοφορία στην πόλη είναι χαοτική. Μικρά Λάντα και κάρα που τα σέρνουν άλογα συνωστίζονται στους στενούς δρόμους της πόλης. Ηλικιωμένοι σέρνουν χειράμαξες φορτωμένες με πατάτες ή καυσόξυλα για το χειμώνα που έρχεται. Παρά το γεγονός ότι η Ινγκουσετία είναι, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, μια από τις πιο φτωχές περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, βλέπει κανείς με έκπληξη ότι, στους άθλιους δρόμους της πόλης, κυκλοφορούν αρκετές ολοκαίνουργιες BMW ή Αουντι με φυμέ τζάμια. «Υπάρχει πολύ χρήμα στην πόλη», μου εξηγεί ο Ρουσλάν. «Ο πόλεμος είναι πολύ κοντά και, όπως συμβαίνει σε όλους

τους πολέμους, οι δουλειές για μερικούς επιτήδειους είναι πολύ καλές».

«Τόσο η μία όσο και η άλλη πλευρά βγάζουν πολλά λεφτά από το εμπόριο όπλων, τις λεηλασίες και τις απαγωγές, αλλά και οι δυο τους θέλουν, πάνω από όλα, να κερδίσουν τον πόλεμο αυτό για να αποκτήσουν τον έλεγχο των διυλιστηρίων και του αγωγού που διασχίζει την Τσετσενία», λέει ο Ρουσλάν. «Για τον αγωγό γίνεται όλος ο καυγάς!»

Είναι κοινό μυστικό ότι οι ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις έχουν άμεση εμπλοκή στην ληστεία του πετρελαϊκού πλούτου της Τσετσενίας. Οι κάτοικοι της περιοχής αναφέρουν ότι οι στρατιώτες στα φυλάκια και τα άλλα σημεία ελέγχου «λαδώνονται» για να επιτρέψουν στα φορητά που μεταφέρουν πετρέλαιο να περάσουν. Επιπλέον, ζητούν χρήματα για την προστασία που υποτίθεται ότι παρέχουν σε όσους έχουν θέσει σε λειτουργία διάφορα αυτοσχέδια διυλιστήρια. Το Μάιο του 2002, ο ανώτατος διοικητής των ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Τσετσενία, στρατηγός Βλαντιμίρ Μολτενσκόι, παραδέχτηκε δημοσίως ότι οι άντρες του συνεργάζονταν με τη μαφία του πετρελαίου και απορροφούσαν μεγάλο μέρος των κερδών από τις πωλήσεις των 32.000 βαρελιών πετρελαίου που παράγονται κάθε μέρα².

Κατά τη διάρκεια του πρώτου πολέμου, ο αγωγός που συνδέει το Μπακού με το Νοβοροσίσκ έκλεισε εντελώς. Μετά την ήττα και την αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων το 1996, η Μόσχα προσπάθησε να εξαγοράσει τους Τσετσένους προσφέροντας το ποσό του ενός εκατομμυρίου δολαρίων εν είδει δασμών για μελλοντικές παραδόσεις πετρελαίου. Όμως, οι αυτονομιστές ζήτησαν 265 εκατομμύρια δολάρια για πολεμικές αποζημιώσεις. Τελικά, οι δύο πλευρές συμφώνησαν σε ένα αρκετά ικανοποιητικό για τους Τσετσένους ποσό των 2,20 δολαρίων ανά τόνο αργού πετρελαίου και στην από κοινού επισκευή του αγωγού. Εν τω μεταξύ, ένας

καινούργιος αγωγός είχε ήδη κατασκευαστεί μέσω του Νταγκεστάν, συνδέοντας το Μπακού με το Νοβοροσίσκ. Ο νέος αυτός αγωγός, ο οποίος βρίσκεται ακόμα κοντύτερα στις στρατιωτικές θέσεις των Ρώσων, περνά βόρεια από την Τσετσενία, συνδέοντας το τεράστιο κοιτάσμα Τενγκίζ του Καζαχστάν με έναν καινούργιο τερματικό σταθμό στο Νοβοροσίσκ. Γύρω στα 560.000 βαρέλια πετρελαίου μεταφέρονται μέσω του αγωγού αυτού που έχει μήκος μεγαλύτερο από 3.500 χιλιόμετρα και στοιχίσε γύρω στα 2,8 δισεκατομμύρια δολάρια. Τον συγκεκριμένο αγωγό εκμεταλλεύεται μια διεθνής κοινοπραξία, επικεφαλής της οποίας είναι οι ήδη συγχωνευμένες κολοσσιαίες αμερικανικές εταιρείες Chevron και Texaco. Οι πρώτες ποσότητες αργού πετρελαίου έφτασαν στο Νοβοροσίσκ στα μέσα Οκτωβρίου, παρά την επιθυμία της Ουάσιγκτον να περιμένει το Καζαχστάν την ολοκλήρωση του μεσογειακού αγωγού.

Ο Ρουσιάν οδηγεί το αυτοκίνητό του σε απόκεντρους και ήσυχους δρόμους για να αποφύγει τους συνεχείς ελέγχους της αστυνομίας στη Ναζράν. Οι δρόμοι είναι γεμάτοι με καινούργια σπίτια και βίλες, οι οποίες είναι χτισμένες με κόκκινα τούβλα και έχουν πολλά παράθυρα με καμάρες και μπαλκόνια. Οι άκρες της στέγης και οι περίβολοι των κήπων έχουν πλούσια διακόσμηση με γανώματα όπως τα κάστρα των Γύφτων στη Ρουμανία. «Το μέρος αυτό της πόλης ονομάζεται Δυτικό Βερολίνο», λέει ο Αμερχάν από το πίσω κάθισμα. «Χτίστηκε στα τέλη του 1980. Το βαφτίσαμε έτσι για να τσαντίσουμε τους Ρώσους».

Βγαίνοντας από την πόλη, συναντάμε το αντίγραφο ενός παλιού κάστρου, στον οποίο κατέφευγαν επί αιώνες ολόκληρους, οι κάτοικοι των ορεινών χωριών για να γλιτώσουν από τους διώκτες τους. Ο πύργος καλύπτεται από πάνω έως κάτω με συρματόπλεγμα. «Το μνημείο αυτό ανεγέρθηκε σε ανάμνηση της μαζικής εκτόπισης του λαού μας και όσων αντρών,

γυναικών και παιδιών πέθαναν από τις κακουχίες», μου εξηγεί ο Αμερξάν.

Οι μαζικές εκτοπίσεις ολόκληρων εθνοτήτων αποτελούν ένα από τα πιο σκοτεινά κεφάλαια της σταλινικής περιόδου και άρχισαν αμέσως μετά την επίθεση του Χίτλερ στη Σοβιετική Ένωση, τον Ιούνιο του 1941. Με διαταγή του ίδιου του Στάλιν, ένα εκατομμύριο Γερμανοί που κατοικούσαν στην περιοχή του Βόλγα, εκτοπίστηκαν στη Σιβηρία και την Κεντρική Ασία. Τις πρώτες πρωινές ώρες της 23ης Φεβρουαρίου του 1944, 100.000 περίπου στρατιώτες με τη βοήθεια των ειδικών δυνάμεων της μυστικής αστυνομίας, της διαβόητης NKVD, απέκλεισαν όλα τα χωριά στις δημοκρατίες της Τσετσενίας και της Ινγκουσετίας. Κατηγορούμενοι ψευδώς σαν συνεργάτες των Γερμανών (οι οποίοι δεν έφτασαν ποτέ στο Γκρόζνι), οι κάτοικοι της Τσετσενίας και της Ινγκουσετίας φορτώθηκαν σε φορτηγά που οι Ρώσοι είχαν νοικιάσει από τους Αμερικανούς και οδηγήθηκαν στο σιδηροδρομικό σταθμό του Γκρόζνι. Οι άνθρωποι στοιβάχτηκαν σαν ζώα σε 12.000 αυτοκινητάμαξες και μεταφέρθηκαν στο Καζαχστάν. Όσοι κατάφεραν να διαφύγουν σε ορεινά χωριά σκοτώθηκαν στους αεροπορικούς βομβαρδισμούς που ακολούθησαν. Μια εβδομάδα μετά την έναρξη της επιχείρησης, ο βασικός οργανωτής της, ο αρχηγός της μυστικής αστυνομίας Λαυρέντι Μπέρια, ανέφερε σε ένα τηλεγράφημά του στον Στάλιν, «Στις 29 Φεβρουαρίου 1944, 478.479 άνθρωποι, από τους οποίους οι 91.250 είναι Ινγκουσέτιοι και οι υπόλοιποι 387.229 Τσετσένοι, φορτώθηκαν σε τρένα και εκτοπίστηκαν». Έτσι, η Τσετσενία - Ινγκουσετία έπαψε να υπάρχει ως κράτος.³

Οι εκτοπισμένοι μεταφέρθηκαν στις στέπες του Καζαχστάν, όπου περισσότεροι από 150.000 άνθρωποι πέθαναν μέσα στα πρώτα τέσσερα χρόνια από το ανυπόφορο κρύο και

τις στερήσεις. Η κοινή εξορία και το ασίγαστο μίσος εναντίον των Ρώσων χάλκευσαν ακατάλυτους δεσμούς ανάμεσα στους δύο λαούς και εξηγούν, σε μεγάλο βαθμό, την τωρινή σθεναρή αντίσταση των Τσετσένων στη ρωσική εισβολή. Οι δύο λαοί έπρεπε να περιμένουν μέχρι το 1957 για να τους επιτραπεί, από τον διάδοχο του Στάλιν, τον Νικίτα Χρουτσόφ, να επιστρέψουν στις εστίες τους. Πάντως, μέχρι τότε, η Μόσχα είχε προλάβει να παραχωρήσει την περιοχή της Ιγκουσετίας Πριγκορόντι, η οποία βρίσκεται κοντά στον ποταμό Τέρεκ, στη χριστιανική Βόρεια Οσσετία, τον μόνο παραδοσιακό σύμμαχο των Ρώσων στον Βόρειο Καύκασο. Η ένταση που υπέβασκε για πολλά χρόνια ανάμεσα στην Οσσετία και την Ιγκουσετία κατέληξε το 1992 σε αιματηρές συγκρούσεις. Με τη βοήθεια του ρωσικού στρατού, 70.000 Ιγκουσετίοι διώχθηκαν από τη Βόρεια Οσσετία.

«Δεν θέλουμε να ξεχάσει ο κόσμος αυτά που περάσαμε», ψιθυρίζει ο Ρουολάν καθώς επιστρέφουμε στο αμάξι. Πάνω από τα κεφάλια μας πετά από τα ανατολικά, ένα τεράστιο ρωσικό ελικόπτερο μεταφοράς προσωπικού. «Εμείς τα λέμε ιπτάμενες νεκροφόρες», μου λέει ο Αμερχάν.

Από τη Ναζράν είναι μια ώρα δρόμος με το αμάξι μέχρι τα σύνορα με την Τσετσενία. Για να φτάσουμε μέχρις εκεί, πρέπει να διασχίσουμε μια επίπεδη περιοχή που έχει ένα περιέργο καφετί χρώμα. Στο Σερνοβόντοκ, την τελευταία πόλη της Ιγκουσετίας, κυκλοφορούν στους δρόμους πανάκριβες και, κατά πάσα πιθανότητα, κλεμμένες BMW και Μερσεντές με φυμέ τζάμια και χωρίς πινακίδες. Πολλοί από τους Τσετσένους πρόσφυγες οπλοφορούν σχεδόν φανερά, ενώ η αστυνομία μοιάζει να έχει εξαφανιστεί. Οι προσπάθειές μου να πιάσω κουβέντα με κάποιους ανθρώπους σε ένα κιόσκι αντιμετωπίζονται με καχυποψία και, μάλιστα, ένας από αυτούς, που το

πρόσωπό του είναι γεμάτο ουλές και φορά ένα καουμπόικο καπέλο, μου φωνάζει δυνατά να ξεκουμπιστώ από εκεί, όσο ακόμα μπορούσα να το κάνω.

Συνεχίζουμε την πορεία μας προς τα σύνορα, μέσα από μια άγρονη ουδέτερη ζώνη, όταν μας σταματούν σε ένα σημείο ελέγχου του ρωσικού στρατού. Πέντε-έξι στρατιώτες κάθονται βαριεστημένα στην άκρη του δρόμου και στο γρασίδι. «Ντοκουμέντι!» λέει επιτακτικά ένας στρατιώτης που φορά μια πράσινη στολή καταδρομέα προτείνοντας το καλάσνικοφ. Αξύριστος και με τα χνώτα του να μυρίζουν βότκα, κοιτάζει το διαβατήριό μου χωρίς να καταλαβαίνει, ενώ οι σύντροφοί του περικυκλώνουν το αμάξι μου. Ξαφνικά, ο επικεφαλής της ομάδας κάθεται στη θέση του συνοδηγού, με το καλάσνικοφ ανάμεσα στα πόδια, και μου λέει ότι θα με πάει μέχρι τη στρατιωτική βάση που είναι εκεί κοντά.

Μετά από δέκα λεπτά, φτάνουμε σε ένα σταυροδρόμι, όπου αρκετά ρωσικά τεθωρακισμένα, καμουφλαρισμένα με δίχτυα, έχουν πάρει θέσεις μάχης. Καμιά δεκαριά νεαροί στρατιώτες, όχι μεγαλύτεροι από 19 χρονών, κάθονται πάνω στα οχήματά τους και μας κοιτάνε αδιάφορα. Οι αγαθές φάτσες τους δείχνουν ότι κατάγονται από την επαρχία. Χρόνια τώρα, οι Ρώσοι δυσκολεύονται να στρατολογήσουν νεαρούς άντρες από τις μεγάλες πόλεις, όπου το μορφωτικό επίπεδο είναι υψηλότερο και ο κόσμος αντιτίθεται στον πόλεμο που διεξάγει η χώρα τους στην Τσετσενία. Καθώς ο επικεφαλής του ουλαμού σέρνει κυριολεκτικά τα βήματά του μέχρι μια σκηνή για να αναφέρει την άφιξή μου, ένας ψηλόλιγνος νεαρός αξιωματικός κατευθύνεται προς το μέρος μου. Η καθαρή και περιποιημένη στολή του τον κάνει να ξεχωρίζει από τους απλούς στρατιώτες. Ο νεαρός αξιωματικός μου συστήνεται ως υπολοχαγός Μιχαήλ Μ. και μου λέει ότι κατάγεται από το Ροστόφ που βρίσκεται πάνω στον ποταμό Δον. Σε πολύ καλά Αγγλικά με ρωτάει τι διάβολο κάνω στην Τσετσενία. Μόλις

του λέω ότι θέλω να επισκεφθώ το «ειρηνικό» Γκρόζνι, με κοιτάζει κατάπληκτος. Μου λέει ότι αυτό είναι αδύνατο και ότι πρέπει να γυρίσω αμέσως στη Ναζράν. Γιατί; «Για την προσωπική σας ασφάλεια. Οι Τσετσένοι ληστές κυκλοφορούν ανεξέλεγκτοι στην περιοχή αυτή και μπορεί να σας απαγάγουν».

Θα μπορούσε να μου παράσχει μια στρατιωτική συνοδεία; Ο Μιχαήλ κουνάει το κεφάλι του αρνητικά. «Τότε, θα διατρέχατε ακόμα μεγαλύτερο κίνδυνο». Όμως, επιμένω εγώ, ο πόλεμος με τους αυτονομιστές έχει τελειώσει εδώ και καιρό, αυτό δεν ισχυρίζεται η Μόσχα; «Η Μόσχα είναι πολύ μακριά», απαντά ο Ρώσος αξιωματικός λακωνικά, ρίχνοντας ένα ανήσυχο βλέμμα στη σκηνή με τους διοικητές του. «Ακούστε με, φαίνεται ότι δεν με καταλαβαίνετε. Το πρόβλημα δεν είναι οι Τσετσένοι αλλά κάποιες ρωσικές μονάδες. Αν σας αφήσω να πάτε στο Γκρόζνι, νομίζετε ότι θα καταφέρετε να φτάσετε σώος; Κατ' αρχάς, θα σας σταματήσουν άπειρες φορές, πράγμα που θα είναι εξαιρετικά δυσάρεστο». Με κοιτάζει ίσια μέσα στα μάτια και μου λέει χαμηλώνοντας τη φωνή, «Δεν είναι όλοι οι Ρώσοι στρατιώτες τόσο καλοί όσο εγώ, με καταλαβαίνετε; Γι' αυτό και σας ζητώ να φύγετε αμέσως από εδώ!» Ευχαριστώντας τον Μιχαήλ για τις χρήσιμες συμβουλές του, μπαίνω στο αυτοκίνητο για να γυρίσω στη Ναζράν.

Λίγες εβδομάδες αργότερα, οι Τσετσένοι μουτζαχεντίν επιτέθηκαν στον μεθοριακό αυτό σταθμό σκοτώνοντας 12 Ρώσους στρατιώτες.

Η Διεθνής Αμνηστία καθώς και το Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα έχουν κατ' επανάληψη καταγγείλει τις θηριωδίες των Ρώσων, κυρίως, στρατιωτών και μισθοφόρων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι Τσετσένοι αντάρτες πάνε πίσω. Μέχρι πρόσφατα, μάλιστα, είχαν τη δική τους ιστοσελίδα (www.kavkaz.org), η οποία, εκτός από πληροφορίες για την εξέλιξη των μαχών και διάφορα άλλα πολιτικά φυλλάδια σχετικά με την υπόθεση της Τσετσενίας, περιελάμβανε έναν

τεράστιο αριθμό φωτογραφιών γεμάτων αίματα και καπνισμένων βιντεοταινιών από τις ένοπλες συγκρούσεις με τους Ρώσους.

Ένα χαρακτηριστικό βίντεο αυτού του είδους δείχνει μια ομάδα μουτζαχεντίν, οι οποίοι, με μακριά γένια και απειλητική διάθεση, έχουν στήσει ενέδρα σε μια ρωσική στρατιωτική φάλαγγα. Τρία στρατιωτικά οχήματα πλησιάζουν το σημείο που περιμένουν οι Τσετσένοι. Αίφνης, μια νάρκη σκάει κάτω από το πρώτο ρωσικό όχημα, ενώ οι επαναστάτες αρχίζουν να πυροβολούν. Αιφνιδιασμένοι, οι Ρώσοι στρατιώτες πέφτουν στο έδαφος χωρίς να μπορούν να προβάλουν την παραμικρή αντίδραση. Στην τελευταία και πιο ανατριχιαστική σκηνή, οι μουτζαχεντίν, γελώντας θριαμβευτικά, κόβουν τα κεφάλια των πληγωμένων Ρώσων στρατιωτών με τα μαχαίρια τους. Οι μυστικές υπηρεσίες της Ρωσίας υποπτεύονται ότι οι σχεδιαστές της ιστοσελίδας, της οποίας το περιεχόμενο ανανεωνόταν καθημερινά, εργάστηκαν μυστικά σε διάφορες χώρες, από τη Γεωργία μέχρι την Τουρκία, όπου ζουν πολλοί φίλοι και οπαδοί των Τσετσένων αυτονομιστών. Υπολογίζεται ότι την αρχική σελίδα της συγκεκριμένης διεύθυνσης στο Διαδίκτυο επισκέπτονταν καθημερινά δεκάδες χιλιάδες ανθρώπων. Στα Ίντερνετ καφέ των χωρών του Κανκάσου πολύ σπάνια θα βρεθεί υπολογιστής που να μην περιλαμβάνει τη συγκεκριμένη διεύθυνση μεταξύ των επιλεγμένων θέσεων της μηχανής αναζήτησης.

Οι Ρώσοι στρατιώτες αντιμετωπίζουν τους αντάρτες –και πολλούς Τσετσένους πολίτες– με παρόμοια σκληρότητα. Οι ακτιβιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καταγγέλλουν ιδιαίτερα την τακτική των Ρώσων, τη γνωστή ως *ζατσίσκι* ή και *μπεσπρέντιελ*, η οποία συνίσταται στην περικίνηση των τσετσενικών χωριών, συνήθως την αυγή, και το «χτένισμά» τους για την ανεύρεση τυχόν ανταρτών και άλλων υπόπτων. Κατά τη διάρκεια των εκκαθαριστικών αυτών επιχειρήσεων,

πολλοί αθώοι πολίτες έχουν βασανιστεί ή και σκοτωθεί. Έφηβοι απάγονται τακτικά για να υποβληθούν σε ανάκριση ή να βασανιστούν μέχρι να καταφέρουν οι συγγενείς τους να μαζέψουν τα 1.000 δολάρια που απαιτούνται για την εξαγορά της ελευθερίας τους. Ανάλογα ποσά δίνονται και για την επιστροφή των νεκρών στους οικείους τους.

Επιστρέφοντας στη Ναζράν, την πρωτεύουσα της Ινγκουσετίας, παρατηρώ ότι ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός έχει εγκαταστήσει το αρχηγείο του στο κέντρο της πόλης. Προστατευμένοι με ψηλούς τοίχους από λαμαρίνα, εργάζονται εδώ δεκάδες υπάλληλοι του οργανισμού, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι είτε ντόπιοι είτε Τσετσένοι εξόριστοι. Ο Ερυθρός Σταυρός προσφέρει τρόφιμα και φάρμακα, όχι μόνο στους Τσετσένους πρόσφυγες που βρίσκονται στην Ινγκουσετία αλλά και στους κατοίκους του Γκρόζνι και των υπόλοιπων τσετσενικών καταυλισμών που υποφέρουν από τις συνέπειες του πολέμου.

Ο Ελβετός διοικητής της αποστολής είναι ευγενικός αλλά αρνείται κατηγορηματικά να μιλήσει για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην εμπόλεμη ζώνη. «Κατά παράδοση, είναι πολιτική του Ερυθρού Σταυρού να παραμένει ουδέτερος έναντι των αντίπαλων μερών και να μην σχολιάζει μεροληπτικά τα διάφορα εγκλήματα που τυχόν διαπράττονται από τους εμπόλεμους», μου εξηγεί. Ο σχολιασμός της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σημαίνει απαραίτητα μεροληψία; «Δεν ξέρω τι γνώμη έχετε εσείς, αλλά δεν προτίθεμαι να απαντήσω στο ερώτημά σας. Διαφορετικά, θα θέσω σε κίνδυνο τη συνέχιση της ανθρωπιστικής μας αποστολής», μου απαντά. Τον ρωτώ γιατί πρέπει να μένει σιωπηλός μπροστά σε όσα βλέπει να συμβαίνουν στην Τσετσενία. «Έτσι πρέπει. Στη συγκεκριμένη δουλειά, εξαρτώμαστε σε μεγάλο βαθμό από τη συνεργασία των ρωσικών αρχών».

Στη συνέχεια, επισκέπτομαι την αποστολή των Ηνωμένων

Εθνών στη Ναζράν, η οποία βρίσκεται στην καινούργια πόλη, όπου γύρω από μια τεχνητή λίμνη έχουν χτιστεί δεκάδες βίλες με δυτικό αρχιτεκτονικό στυλ. Οι βίλες αυτές νοικιάζονται σε διάφορους ξένους οργανισμούς για χιλιάδες δολάρια το μήνα. Σχεδόν όλοι οι ξένοι υπήκοοι των μη κυβερνητικών οργανώσεων και των επίσημων οργανισμών μένουν σε αυτά τα φροντισμένα και καλά φυλασσόμενα σπίτια. Ακόμα και ο τέως πρόεδρος της δημοκρατίας μετακόμισε σε ένα από αυτά τα σπίτια, κοντά στη λίμνη, όπου τα σαββατοκύριακα παίζει ποδόσφαιρο με τους γείτονές του.

Ο Μπεν, ένας νεαρός Καναδός που είναι στέλεχος της αποστολής των Ηνωμένων Εθνών, είναι λίγο πιο ευθύς και ανοικτός απ' ό,τι ο υπεύθυνος του Ερυθρού Σταυρού. «Λοιπόν, τα πράγματα στην Τσετσενία δεν είναι καθόλου ευχάριστα», μου λέει. «Αυτό που κάνουν οι Ρώσοι δεν είναι καθόλου σωστό». Τι ακριβώς κάνουν; Τον ρωτάω. «Μα αυτά είναι γνωστά, έτσι δεν είναι; Όμως, στα Ηνωμένα Έθνη δεν επιτρέπεται να κάνουμε τέτοιου είδους σχόλια γιατί οι Ρώσοι είναι πολύ ευαίσθητοι. Όπως ίσως γνωρίζετε, τα Ηνωμένα Έθνη δεν έχουν καν επίσημη άδεια για την αποστολή τους στην Ινγκουσετία. Ουσιαστικά, είμαστε διαπιστευμένοι στη Μόσχα». Όμως, τι κάνει ο Ο.Η.Ε. όταν διαπράττονται θηριωδίες στην Τσετσενία; «Μιλάμε στις ρωσικές αρχές γι' αυτά τα πράγματα, αλλά όχι επίσημα. Αλλιώς θα φαινόταν πως τα Ηνωμένα Έθνη παίρνουν το μέρος του ενός ή του άλλου».

Ο Μάρκος, ο οποίος είναι επικεφαλής μιας μικρής ανθρωπιστικής οργάνωσης, είναι ευθύς και ειλικρινής. Η οργάνωσή του είναι μία από τις τελευταίες που μεταφέρουν και μοιράζουν ακόμα τρόφιμα στους λιμοκτονούντες πολίτες της Τσετσενίας. Οι μεγάλες ανθρωπιστικές οργανώσεις έχουν περιορίσει την παρέμβασή τους στην Τσετσενία, πρώτον, λόγω του υψηλού κινδύνου και δεύτερον, λόγω του γεγονότος ότι οι δωρεές για την περιοχή γίνονται όλο και πιο μικρές.

Συναντώ τον Μάρκου στο μπαρ του ξενοδοχείου του. «Πάμε καλύτερα στο δωμάτιό μου. Εκεί θα μπορέσουμε να μιλήσουμε πιο ελεύθερα», λέει κοφτά. Στο δωμάτιό του, ο Μάρκου μπορεί να μιλήσει πιο άνετα για το δίωρο καθημερινό του ταξίδι από τη Ναζράν μέχρι τα ερείπια του Γκρόζνι, με μόνη συντροφιά του τον ντόπιο οδηγό του. «Η κυβέρνηση της Μόσχας μπορεί να λέει ό,τι θέλει: οι πρόσφυγες δεν γυρίζουν στα σπίτια τους γιατί φοβούνται. Στην Τσετσενία, επικρατεί περισσότερη βία και αναρχία από ποτέ», μου λέει. Στις ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις, η πειθαρχία και ο σεβασμός στους ανωτέρους έχουν ατονήσει, ενώ πολλοί στρατιώτες είναι διεφθαρμένοι, απείθαρχοι και μέθυσοι. «Τις προάλλες, σε ένα από τα σημεία ελέγχου κοντά στο Γκρόζνι, συζητούσα με έναν Ρώσο ταγματάρχη, όταν ένας απλός στρατιώτης, φανερά μεθυσμένος, πλησίασε τον οδηγό μου ζητώντας του χρήματα μπροστά στα μάτια του ανωτέρου του, ο οποίος δεν είπε κουβέντα!»

Οι χειρότεροι όλων, συνεχίζει ο Μάρκου, είναι οι μισθοφόροι που στρατολογούνται από το υπουργείο Άμυνας της Ρωσίας. Οι άνθρωποι αυτοί παίρνουν γλίσχρους μισθούς με τη λογική ότι θα βγάζουν πολύ περισσότερα χρήματα από τις ληστείες και τις απαγωγές. «Ένας από τους Τσετσένους υπαλλήλους μου είχε έναν μικρότερο αδερφό 14 ή 15 ετών. Τον περασμένο μήνα, οι μισθοφόροι έκαναν επιδρομή στο χωριό του και πήραν το παιδί μαζί τους για να το ανακρίνουν, όπως ισχυρίστηκαν», λέει ο Μάρκου. «Η οικογένεια άρχισε άμεσα να συγκεντρώνει χρήματα για την απελευθέρωση του παιδιού. Όμως, δεν κατάφεραν να μαζέψουν τα 1.000 δολάρια που απαιτούνταν, εγκαίρως. Λίγες μέρες αργότερα, το παιδί βρέθηκε νεκρό σε ένα χωράφι». Πριν να πεθάνει, οι βασανιστές τού είχαν αφαιρέσει όλα τα νύχια. «Κάθε φορά που πηγαίνω στο Γκρόζνι, με πιάνει η ψυχή μου», προσθέτει ο Μάρκου μετά από μακρά σιωπή. «Όμως, στη Δύση, κανείς δεν δίνει δεκάρα για ό,τι συμβαίνει εδώ».

Λίγες μέρες μετά, η ρωσική αστυνομία με συνέλαβε στην πόλη της Βόρειας Οσσετίας, Βλαντικαφκάζ, η οποία απέχει 49 χιλιόμετρα από τη Ναζράν. Αφού με ανέκριναν κάμποσες μέρες, κατηγορήθηκα για κατασκοπεία. Και αφού μου πήραν το αυτοκίνητο, τις βιντεοκασέτες και ένα αρκετά μεγάλο ποσό χρημάτων, με έβαλαν σε ένα αεροπλάνο και με απέλασαν στην Κωνσταντινούπολη. Η επόμενη μέρα είναι η 11η Σεπτεμβρίου, 2001. Ο Βλαντιμίρ Πούτιν ήταν ο πρώτος αρχηγός κράτους που εξέφρασε επίσημα τα συλλυπητήριά του στον πρόεδρο Μπους. Υπενθυμίζοντάς του ότι οι Ρώσοι έχουν υποφέρει τα πάνδεινα από την τσετσενική τρομοκρατία, τον διαβεβαίωσε ότι έχει την αλληλεγγύη και τη βοήθεια της κυβέρνησης και της χώρας του στην εξάρθρωση της διεθνούς τρομοκρατίας. Ως αντάλλαγμα, το Κρεμλίνο πήρε την άδεια να χειριστεί εν λευκώ την υπόθεση της Τσετσενίας. Στους μήνες που ακολούθησαν, και ενώ η παγκόσμια κοινή γνώμη είχε επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στον πόλεμο του Αφγανιστάν, οι Ρώσοι ενέτειναν τις πολεμικές τους επιχειρήσεις ενάντια στους Τσετσένους, τους οποίους πλέον η Μόσχα αποκαλεί «Ισλαμιστές τρομοκράτες», υιοθετώντας πλήρως τη δυτική φασεολογία στο ζήτημα της τρομοκρατίας.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 2002, Ρώσοι στρατιώτες και μέλη της τσετσενικής διοίκησης, που είχε εγκατασταθεί από τη Μόσχα, σκοτώνονταν, σχεδόν σε καθημερινή βάση, είτε σε βομβιστικές επιθέσεις είτε με δολοφονικά χτυπήματα. Το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς, για πρώτη φορά οι συγκρούσεις επεκτάθηκαν και στη γειτονική Ινγκουσετία. Οι ντόπιοι υποστήριξαν τους Τσετσένους αντάρτες προσφέροντάς τους τροφή και στέγη. Τον Αύγουστο του 2002, οι αντάρτες κατέρριψαν ένα ρωσικό ελικόπτερο έξω από το αρχηγείο του ρωσικού στρατού στη Χανκάλα, κοντά στο Γκρόζνι, σκοτώνοντας 114 ανθρώπους. Ήταν το σοβαρότερο στρατιωτικό αεροπορικό δυστύχημα που είχε συμβεί μέχρι τότε. Όμως, αυτό που

συγκλόνισε περισσότερο το ρωσικό στρατό, ήταν το γεγονός ότι το ελικόπτερο είχε καταρριφθεί από έναν πύραυλο Stinger εδάφους-αέρος σαν και αυτούς που χρησιμοποιούσαν οι Αφγανοί μουντζαχεντίν όταν έδιωξαν τους Ρώσους από τη χώρα τους, τη δεκαετία του '80.

Στα τέλη Οκτωβρίου του 2002, οι Τσετσένοι κατάφεραν να μεταφέρουν τον πόλεμο στην ίδια τη Μόσχα. Μια ομάδα 40 περίπου ανταρτών, οι μισοί από τους οποίους ήταν γυναίκες που είχαν χάσει τους άντρες τους κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών των τελευταίων ετών, εισέβαλαν σε ένα θέατρο κατά τη διάρκεια της παράστασης, κρατώντας ομήρους 750 ανθρώπους. Οι αντάρτες, επικεφαλής των οποίων ήταν ένας χαμηλόβαθμος αξιωματικός ονόματι Μοβσάρ Μπαράεφ, απειλούσαν ότι θα σκοτώσουν όλους τους ομήρους εάν η ρωσική κυβέρνηση δεν ανταποκριθεί στο μοναδικό αίτημά τους: να δώσει τέλος στον πόλεμο της Τσετσενίας. Αρνούμενος να διαπραγματευθεί, ο Πούτιν έδωσε εντολή στις Ειδικές Δυνάμεις να εισβάλουν στο θέατρο χρησιμοποιώντας ένα περιεργό δηλητηριώδες αέριο για κάλυψη. Οι Τσετσένοι που δεν προέβαλαν αντίσταση σκοτώθηκαν επιτόπου με μια σφαίρα στο κεφάλι. Το δηλητηριώδες, όμως, αυτό αέριο οδήγησε στο θάνατο και γύρω στους 120 ομήρους, γιατί η κυβέρνηση αρνήθηκε να ενημερώσει τα νοσοκομεία για το είδος του αερίου ή για το πώς αντιμετωπίζονται οι βλάβες που προκαλεί στον οργανισμό.

Η κριτική από την πλευρά των δυτικών χωρών για την ολέθρια επιχείρηση διάσωσης ήταν χλιαρή, γιατί το καθεστώς Πούτιν χρησιμοποίησε το γνωστό πλέον επιχείρημα ότι οι Τσετσένοι αντάρτες δεν διαφέρουν ουσιαστικά από τους τρομοκράτες της Αλ-Κάιντα. Ο ίδιος ο Πούτιν επανειλημμένα συνέκρινε την υπόθεση της ομηρίας με τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, παρουσιάζοντας τον αγώνα των Τσετσένων ως τμήμα μιας παγκόσμιας ισλαμικής τρομοκρατικής συ-

νωμοσίας. Ωστόσο, παρά τους δεσμούς με ορισμένους ριζοσπάστες Ισλαμιστές, ο αγώνας των Τσετσένων παραμένει, κατά βάση, εθνικοαπελευθερωτικός. Από την αρχή κιόλας του δευτέρου πολέμου, ο Μασχάντοφ, ο ηγέτης των Τσετσένων που δεν μπορεί να θεωρηθεί φανατικός ισλαμιστής, είχε δώσει σαφείς εντολές στους μαχητές του να μην χτυπούν πολιτικούς στόχους μέσα στη Ρωσία. Πάντως, η κρίση των ομήρων, σε συνδυασμό με την προπαγάνδα του Πούτιν, αμφισβήτησε τον Μασχάντοφ ως τον μοναδικό άνθρωπο με τον οποίο η Ρωσία θα μπορούσε να καταλήξει σε συμφωνία για τη διευθέτηση του προβλήματος της Τσετσενίας. Έτσι, δεν υπάρχουν σήμερα ηγετικές προσωπικότητες μεταξύ των ανταρτών με τις οποίες θα μπορούσε η Ρωσία να διαπραγματευθεί την ειρήνη.

Το Νοέμβριο 2002, οι ρωσικές δυνάμεις ασφαλείας άρχισαν να κλείνουν τον ένα μετά τον άλλο, τους καταυλισμούς των Τσετσένων προσφύγων στην Ινγκουσετία. Παρά το πολιτικό ψύχος που επικρατούσε στις περιοχές αυτές, έκοψαν ακόμα και την παροχή φυσικού αερίου στις σκηνές, λέγοντας στον κόσμο να γυρίσει σπίτι του. Όμως, χιλιάδες ήταν οι πρόσφυγες που αρνήθηκαν και απέστειλαν ανοιχτή επιστολή στην κυβέρνηση του Καζαχστάν, ζητώντας άσυλο από τη χώρα, στην οποία ο Στάλιν, πριν από μισό περίπου αιώνα είχε εκτοπίσει τους προγόνους τους. Στην απελπισία τους, οι Τσετσένοι προτιμούσαν να επιστρέψουν στις αφιλόξενες στέπες του Καζαχστάν παρά να γυρίσουν στην κόλαση του Χομπς, όπως είχε καταλήξει πλέον η πατρίδα τους.

Εν τω μεταξύ, μερικές χιλιάδες χιλιόμετρα νοτιότερα, στην πρωτεύουσα του Αζερμπαϊτζάν, το Μπακού, η δυτική εταιρεία πετρελαίου BP Amoco έπαιρνε μια πολύ σημαντική απόφαση, η οποία επρόκειτο να επηρεάσει αποφασιστικά τον πόλεμο της Τσετσενίας.